

O ANARHIZMU

CDD Zagreb 1982.

Laslo Sekelj

Pojam anarhije i anarhizam kao jedna od teorija unutar socijalističkog pokreta, sve više zaokuplja pažnju i naših autora. Napisi, diskusije i istraživanja vezana uz ovu temu trebali bi ispuniti prazninu na tom području, te ideologiziranim i vrijednosno **a priori** negativnim stavovima suprotstaviti historijske i provjerljive podatke. Knjiga Lasla Sekelja »O anarhizmu« (CDD, Zagreb, 1982.) jedan je od pokušaja te vrste.

Rad je sastavljen od pet poglavlja u kojima se obrađuje 1) Anarhija i humanistički ideal pravednog društva, 2) Anarhistička socijalna kritika, 3) Anarhistička teorija revolucije, 4) Anarhistička kritika marksizma, te 5) Marksistička kritika anarhizma. Na kraju knjige objavljena je i odabrana bibliografija radova anarhista i o anrhizmu koja predstavlja vrijedan, iako ne zaokružen putokaz, za čitaoca koji želi produbiti svoje znanje o tom pravcu socijalističke misli.

Anarhizam L. Sekelj definira kao teoriju »koja teži ukidanju postojećeg zla koje je, po predstavi anarhista, ovaploćeno u institucijama građanskog društva i države. U tim institucijama anarhisti vide izraz, i istovremeno, uzrok političke, ekonomske, pravne, religiozne itd. zavisnosti i prisile nad čovekom«, (1). Opisujući, nadalje, društvo anarhije kakvo zamišljaju klasici tog pokreta (uglavnom su analizirane neke osnovne ideje P. J. Proudhona, M. Bakunjina i P. Kropotkina), autor zaključuje: »U anarhiji, njeni tvorcii vide pre svega ostvarenje pravednosti. Anarhisti shvataju pravednost kao jednakost ili, u najmanju ruku, kao podjednaku raspodeljenost ... Društvo anarhije je složeno društvo solidarnih i neprinudnih institucija, koje se strukturiraju u celinu kao jedan mozaik, a na osnovu dobrovoljnosti i po principu konfederacije teritorijalnih jedinica (komuna) i proizvodnih i drugih grupa (asocijacija).« (7). »Ukratko, u društvu anarhije sprovedena je decentralizacija svih društvenih funkcija.« (13).

Osnovna intencija knjige, kako čitamo na koricama, je »prevrednovanje dosadašnjeg pristupa i situiranja anarhističke socijalne i političke teorije — a na osnovu jednog objektivnog kritičkog pristupa oslobođenog predrasuda i apriornih ideoloških diskvalifikacija«. Taj ne baš mali zadatak autor je obavio negdje s više a negdje s nešto malo manje uspjeha. Bez pretenzija da ponudim bilo kakvu definitivnu ocjenu knjige L. Sekelja, namjera mi je upozoriti na nekoliko diskutabilnih mjesta, koja vjerojatno mogu promaknuti čitaocima koji nisu posebno studirali upravo tu problematiku. No, prije toga, želim naglasiti glavnu vrijednost knjige, a to je pokušaj demistificiranja

dogmi o anarhizmu, koje se u domaćoj literaturi uglavnom ne preispituju, te osvjetljavanje nekih manje poznatih zbivanja unutar sukoba marksista i anarhista.

1) Već u uvodu autor naglašava da se »anarhizam istinski ne oslanja na bilo koju tradiciju.« (1). Kasnije se spominje utjecaj prosvjetiteljstva, Fouriera, Weitlinga i Cabeta ali je osnovna ideja svojevrsna »neukorijenjenost« anarhizma u historiji ljudske misli, teza po kojoj anarhizam »nema istinskih preteča u teorijsko-istorijskom smislu«. (2). Sintagma »istinske preteče« nije objašnjena, no ma što ona značila pod nju se (po L. Sekelju) ne može podvesti ni William Godwin, engleski teoretičar kome standardni historičari anarhizam poput G. Woodcocka, D. Tarizza i drugih, pripisuju mnogo izrazitiji utjecaj na razvoj ideja anarhizma od onoga koji mu priznaje Laslo Sekelj. Na taj način anarhizam postaje »denikenovski fenomen« netvrdjenog porijekla što je možda originalna ali ne lako obranjiva hipoteza.

2) Kod L. Sekelja se javlja još jedan stav koji vjerojatno ne bi prihvatile većina anarhologa, a to je isključivanje revolucionarnog sindikalizma ili anarhosindikalizma iz anarhizma. »Za razliku od marksizma, anarhizam nije nikada težio da postane klasna svest proletarijata. Za razliku od anarhizma, to će biti cilj anarhisindikalizma (revolucionarnog sindikalizma) i koji upravo zbog toga ne treba posmatrati kao deo anarhizma.« (3). Pošto premissa nije popraćena nikakvom argumentacijom zaključak bi mogao biti prihvaćen »na povjerenje« (uslijed »očigledne ispravnosti«), no ovdje mi se čini primjerenijim odbaciti ga kao nedoradenu skicu.

3) Na strani 8. spominje se period nakon oktobarske revolucije kao vrijeme raspada anarhističkog pokreta (isto se ponavlja na str. 69). Moram napomenuti da taj pokret vrlo intenzivno živi u Španjolskoj do 1939. godine (o čemu svjedoče nebrojeni dokumenti, zapisi, knjige i istraživanja na svim svjetskim jezicima). Također, pokret nastavlja živjeti i u Bugarskoj (George Balkanski »Gli anarchici nella rivoluzione Bulgara«, Edizioni la Fiaccola, Catania, 1981. str. 203—204), gdje je poražen od fašizma u isto vrijeme kada i ostale progresivne socijalističke snage drugih orijentacija. Bilo bi korisno da je u knjizi bar spomenuta situacija anarhističkog pokreta i u nekim drugim zemljama, kao npr. u Japanu (Victor Garcia »Museihushugi: breve storia del movimento anarchico giapponese«, Iglesias, 1976). Po tom izvoru, anarhizam u Japanu postoji kao pokret do 1937. godine.

4) Govoreći o anarhističkoj teoriji revolucije L. Sekelj nudi svojevrsnu podjelu anarhista s obzirom na njihov odnos prema revolucionarnoj spontanosti. Tako dolazimo do podjele na klasike, epigone i »mlade«! To bi možda bilo prihvatljivo da je anarhistička teorija nestala preko noći (kao što je, po autoru, na početku knjige i nastala), no kako se ona postepeno razvijala i prije i kasnije, poslije »mladih« bi nužno trebalo dodati još jednu kategoriju (»beba«?) i u nju uvrstiti barem nekoliko suvremenih autora koji se ne bave isključivo prepričavanjem ideja klasika, epigona i »mladih«. Ovdje u prvom redu mislim na Murraya Bookchina.

5) U fus-noti 54. (str. 61) spominje se: »M. Ekmečić **sa pravom** (kurziv moj, M. O.) smatra da Bakunjin nije ni čitao Marksa osim **Komunističkog manifesta**.« Ta proizvoljna tvrdnja ipak se donekle ublažava nešto kasnije; »Imao je još i neke nejasne i mutne ideje o prvoj glavi prve knjige **Kapitala**

i o predgovoru za **Prilog kritici političke ekonomije**. Ovom spisku treba dodati i čitanje — uz puno nepovjerenje — Marksovih spisa o Pariskoj komuni.« (93). Ostaje nelagodan dojam da se jednom od objekata vlastitog (objektivnog) istraživanja pomalo naprasno oduzima pravo na objektivno prikazivanje. A ta metoda diskvalifikacije na žalost nije nepoznata u radovima domaćih autora o anarhizmu i anarhistima.

6) »Upravo politički neuspjeh anarhista u obrani i održanju svojih tvorevina (Spanija, Južna Ukrajina, Kronštat) rečito govori o veoma ograničenom dosegu alternativa koje proizlaze iz anarhističke kritike boljševika.« (116). Ta tvrdnja, izrečena vrlo odlučno, vjerojatno je autoru ipak izmakla te se na njoj nije dva puta zadržao. Kao prvo, nikakav vojni neuspjeh ne može biti dokaz o »veoma ograničenom dosegu alternativa...«. U spomenutim primjerima se, prije svega, radilo o alternativama koje su vrlo uspješno ograničene divizijama Trockog u Kronštatu i Ukrajini, a kasnije fašista i staljinista u Španjolskoj. Drugo, kada se govori o anarhističkom konceptu i njegovim alternativama bilo bi nužno, korektno i objektivno posvetiti više pažnje samoupravljanju i federalizmu o kojima su anarhisti toliko govorili. A samoupravljanje i federalizam kao alternativa autoritarnom boljševizmu i kasnije staljinizmu, ipak nisu nevažna pitanja, naročito ne iz naše perspektive.

7) Govoreći o problemu prelaza od današnjice prema krajnjem cilju anarhizma kao pokreta, L. Sekelj kaže: »Pošto etički postulat pravednosti ne zadovoljava, anarhisti su prinuđeni da pronađu jednog **posrednika**. Zato što tog posrednika ne traže u interesu i društvenoj sudbini određene klase, anarhisti su prinuđeni da ga vide u pripadnosti anarhističkim idejama, ne vodeći računa o njegovom društvenom poretku.« (139). Takav se pristup ni uz krajnji napor ne bi moglo smatrati primjerenim suvremenom marksizmu, naročito nakon diskusija o problemu subjekta revolucije koje traju godinama. Nameće se dojam da je i u tom dijelu objektivni pristup uzmakao pred nevoljkošću da se preciznije analiziraju neke, ne uvijek promašene, ideje anarhista. To najviše dolazi do izražaja upravo u završnom dijelu knjige.

Usput rečeno, da se greška ne bi prenosila i dalje, treba spomenuti da ime talijanskog anarhiste (20) **nije** Carlo Piscane već Pisacane. (Ista greška se ponavlja i u sažetku na engleskom (171) te samo dopunjava dojam lektorske i korektorske nemarnosti, čime je zasigurno najviše pogođen sam autor.) Također, ime meksičkog revolucionara nije R. F. Magnon (34), već Ricardo Flores Magón, itd.

Da rezimiram, radi se o tekstu koji (ako se izuzmu spomenute primjedbe) predstavlja pokušaj da se objasni jedna teorija i jedan pokret, te da se zadani problem dotakne iz različitih perspektiva. To je knjiga uzleta i padova, koja na nekim mjestima neutemeljenošću klasifikacija i hipoteza ne zadovoljava zahtjevima znanstvene objektivnosti, dok je na svojim najboljim stranicama ravnopravna (ponegdje i superiorna) Guérinovom »Anarhizmu«. Ukratko, ovo je knjiga koja ipak može pomoći da se bolje shvati misao anarhizma, a donekle i sukob marksista i anarhista (marksizma i anarhizma) koji je nanio neizmjernu štetu internacionalnom radničkom pokretu.

Mirjana Oklobdžija